

**Alliance numismatique
européenne — Europees
Genootschap voor Munt-
en Penningkunde**

MENSUEL — MAANDBLAD

Secrétaire Général : DEWIT, Pierre, 79, Av. Gen. Dumonceau, BRUX. 19
Algem. Sekretaris : DEWIT, Pierre, 79, Gen. Dumonceaulaan, BRUSSEL 19

Bulletin : DE MEY, Jean, 77, Dries, WATERMAEL
Tijdschrift :

Cotisation - Bijdrage :

Membre protecteur : 200 fr. Membre : 150 fr au CCP 196, de la banque de St Maria-
burg à BRASSCHAET en renseignant sur le talon : COMPTE A.N.E.

Beschermend lid : 200 fr. Lid : 150 fr op P.C.B. 196, van de St Mariaburg Bank te
BRASSCHAAT met op de keerzijde te melden : rekening van het E.G.M.P.

Les membres étrangers versent la valeur correspondante.

Membres français : correspondance à HERSENS, Willy, Résidence « AMBERES » 2, rue
Gounod, ANVERS. CCP. 1258.78.

15e ANNÉE — 15e JAARGANG

JANVIER 1965

— 1 —

JANUARI 1965

*DE BEHEERRAAD VAN HET EUROPEES
GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE*

*biedt aan de leden en aan alle bevriende vereni-
gingen zijn beste wensen van geluk en voorspoed
voor het jaar 1965.*

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION DE L'ALLIANCE
NUMISMATIQUE EUROPÉENNE

présente aux membres et aux associations amies
ses meilleurs vœux et souhaits pour l'année 1965.

UN GRAND SITE ARCHÉOLOGIQUE AU LUXEMBOURG : LE TITELBERG

Je lis toujours avec le plus grand intérêt les actualités archéologiques de H. P. Eydoux ainsi que tout article touchant à l'archéologie. Je me permets de vous signaler à ce propos l'existence d'un site archéologique de grande importance.

Situé dans le sud-ouest du Grand-Duché de Luxembourg, le Titelberg est un promontoire naturel assez escarpé de la vallée de la Chiers. Placé sur la frontière franco-luxembourgeoise, et à quelque distance de la frontière belge, il s'élève à plus de 400 mètres de hauteur et compte une superficie d'environ 50 hectares. Ce plateau, important site archéologique, mesure environ 1.000 mètres de longueur et 500 mètres dans sa plus grande largeur.

Le Titelberg est un emplacement fortifié à la fois par la nature et par la main de l'homme, et ce depuis la Préhistoire, dont de nombreux témoignages ont été découverts. Au sud-est, l'isthme, la partie faible du site, est coupé par un fossé large et avec des remparts de 4 mètres de hauteur.

Pendant la période gauloise et gallo-romaine, ce lieu d'habitation était entouré d'une levée de terre dont d'importantes traces soulignent encore de nos jours la grandeur passée. Les découvertes archéologiques faites au Titelberg furent déjà mentionnées au XVIIe siècle dans la description LUCILIBURGENSIA SIVE LUXEMBURGUM ROMANUM d'Alexandre Wiltheim. Malgré les grandes découvertes déjà faites, le site, à l'exception de deux campagnes de fouilles dont l'une remonte à l'année 1907 et l'autre à seulement quelques années, fut depuis toujours le terrain de prédilection des archéologues amateurs, dont plusieurs peuvent être considérés comme de véritables spécialistes. Malheureusement, de nombreuses trouvailles furent vendues à l'étranger ou bien détruites par des personnes qui étaient de rapaces amateurs d'objets et qui ont couvert les flancs du Titelberg de blessures mortelles du point de vue archéologique. L'époque gauloise est surtout représentée par des trouvailles de monnaies. En effet, plus d'un millier de monnaies gauloises ainsi que plusieurs moules attestent même l'existence d'un atelier monétaire pendant l'occupation gauloise du site.

Les monnaies les plus nombreuses sont évidemment celles des Trévires, les maîtres du pays. Des monnaies des peuples gaulois suivants ont été également découvertes : Médiomatrices (voisins des Trévires), Aduatiques, Atrébates, Ambiani, Remi, Carnutes, Calètes, Leuci, Bellovaques, Pétrocores, Séquanes, Sénones, Vermandui, etc.. Ces monnaies, presque toujours découvertes en surface après le labourage des champs, soulignent non seulement l'importance du site mais également ses relations commerciales

avec les peuples habitant les territoires actuels de la France et de la Belgique.

L'époque gallo-romaine a fourni également un nombre considérable de monnaies, datant de tous les siècles de l'occupation romaine. Citons : Tibère, Caligula, Trajan, Gallien, Victorin, Postume, Tétricus père et fils (très nombreuses), Constantin, Constance, etc. On a découvert aussi des monnaies consulaires romaines. Ce qui fait la richesse du site, ce sont les sculptures et les poteries gallo-romaines. A côté des fabrications locales du Titelberg, nous trouvons des poteries portant l'estampille des potiers telle que Iucundus, Atei, Mahetis, Cintugnatus, Viriodae, Uritues-Cinois, Circuca. Notons au passage un gobelet du type Aco avec l'estampille : Hilarus P. Parmi les estampilles de potiers gallo-romains nous trouvons encore Crestio, Bassus, Muranus, provenant de la Graufesenque ; Primus, de Montans ; Vindus, de Toulon-sur-Allier ; Augustus Martinus, de Rheinzabern ; Martius de Ittenweiler ; Tritus et Cupitus, de Chémery ; Vitalis, de Lavoye, etc.

Parmi les autres objets découverts au cours des fouilles ou dans des tombes : des épingles à cheveux, des cuillers, des dés à jouer cubiques, des pions à jouer en os, en verre et en terre cuite, une passoire en terre cuite, des clous, des fibules, une clé, un fer à marquer M. Dazzilli.

On doit mentionner aussi plusieurs statues, des représentations de matrones, un autel votif portant l'inscription : GENIO VO-SUGONUM SABINUS SER(vus) P(osuit).

Pour terminer, notons que ces objets ont été découverts en majorité par des particuliers et qu'aucune fouille digne de ce nom n'a encore été entreprise. Ce site, d'une importance primordiale, situé sur la frontière franco-luxembourgeoise et très proche de la frontière belge, intéresse les trois pays limitrophes. Quelle occasion de faire les premières fouilles européennes sur un tel site, avec la participation, par exemple, des musées de Luxembourg, de Metz, d'Arlon, et éventuellement de Trèves...

Monnaies trouvées :

	Jusqu'en 1939 :		1962	1964
Trévires	562 pièces,	10 variétés	663 pièces	675 pièces
Aduatiques	9	2	10	10
Remi	75	6	98	100
Leuci	21	4	23	23
Calètes	21	2	26	26
Séquanes	13	4	13	13
Médiomatrices	9	3	13	14
Imitations des monnaies éduennes	7		7	7

Pétrocres	3	2	3	3
Sénones	16	4	20	20
Atrébates	10	8	12	12
Veromandui	2	2	3	3
Carnutes	1		1	1
Bellovaques	3		3	3
Incertaines				
de l'Est	5		5	5
Ambiani	1		1	1
Regenbogen-				
schüsselchen	5 pièces		5	5
Nerviens				1
Némètes				74
Aulerici Ebuovices				1
Arvernes				1

Parmi les monnaies des Trévires il faut compter 2 ou 3 monnaies en or du type dit à l'œil avec la légende Pottina.

Pour les monnaies des Trévires voici encore les nos. des catalogues Muret de La Tour 8817/8825/8839/8842/8845/8849/8852/9235/9248 9383.

Bibliographie : René KREMER, *Les monnaies gauloises trouvées au Titelberg, 1938. Enfin un constat daté de 1962, par les organisateurs de l'exposition archéologiques consacré au Titelberg.*

Luzembourg

Romain PROBST.

* * *

MUNTEN EN LOODJES GESLAGEN TE MECHELEN

II

Op 12 juni 1389 gaf Hertogin Joanna toelating aan de Hertog munten te laten slaan, op zijn naam alleen, en beval daarbij het nog beschikbare goud en zilver van haar muntwerkplaats in Brabant over te brengen naar Mechelen.

Het is waarschijnlijk, dat de munten volgens deze conventie geslagen, dezelfde waren als deze welke geslagen werden volgens de conventie van 1384.

Filip besloot, op 22 januari 1390, dat, zonder de munt van Mechelen te verlaten, men in de toekomst te Brugge dezelfde reeks munten zou slaan, als deze van Mechelen.

Twee dagen later, op 24 januari, beval hij nog het slaan, zowel in Vlaanderen als te Mechelen, van dubbele groten dragende op de keerzijde een lang kruis en op de voorzijde een arend houdend twee schilden : deze van Brabant en Vlaanderen.

Deze dubbele groten moesten 6 sols het groot doen ; de nobel van 6 denieren van koninklijk zilveragehalte en van 4 sols negen denieren van het gewicht marc van Troyes.

Dubbel groot, in zilver, tekst : PHILIP' DEI GRA DVX BVRG Z COM FLAND'. Een brief van de Hertog, gedagtekend van 23 november 1392, bericht ons nog over het slaan van deze munt, wanneer hij zegt niet tevreden te zijn over deze munt met het lange kruis, te Mechelen aangemaakt.

Tezelfdertijd van voormelde uitgifte, beval hij het slaan te Mechelen van de dubbele groot met de arend, en van zwarte denieren, genaamd dubbelen — vermoedelijk bedoeld als dubbele mijten.

Zwarte denier in bilioen ; tekst : PHILIP DVC BVRG — schild van de Hertog.

De muntwerkplaats van Mechelen werd gesloten, daar de Hertog geen partikulier muntmeester vinden kon, die zich met het beheren wilde belasten.

Een minder bekende bijzonderheid is, dat de Hertog na zijn afsterven zeer veel schulden naliet ; zodat zijn weduwe Hertogin Margareta, afstand deed van zijn roerende goederen, zoals gebruikelijk was in die tijden. Dat gebeurde door op zijn graf een gordel, een beurs en sleutels te leggen.

JAN ZONDER VREES (1404-1419).

Deze volgt zijn vader Filips de Stoute op en sterft later te Montreau, vermoord op 10 september 1419.

Alhoewel de Hertog enkel munten liet slaan te Gent, beval hij, zodra men bilioen naar Mechelen zou brengen, het vervaardigen van nobels, halve-nobels en vierde nobels. De nobels zullen dertig dubbele groten waard zijn en zullen in Vlaanderen en te Mechelen omloop hebben. Alhoewel de muntwerkplaats van Mechelen gesloten werd, liet de Hertog opmerken, dat hij recht had van munten te laten slaan in deze stad.

FILIPS DE GOEDE (1430-1467)

Na de dood van Filips van Sint-Pol, ongehuwd gebleven, werd zijn neef Filips de Goede opgeroepen om over het Hertogdom Brabant te regeren, waar hij ingehuldigd werd op 5 oktober 1430.

Onder zijn heerschappij werden de meeste provincies van de Nederlanden verenigd ; het is ook hij die gelijkvormigheid bracht in het muntstelsel vanaf 1433.

Na de aanmaak van een aantal munten in de werkplaatsen van Leuven en Brussel, opende hij een munt te Mechelen in het jaar 1454.

Onder leiding en toezicht van de partikuliere muntmeesters Humbert Musch en Pieter Ghiselbert werden dan de volgende munten geslagen :

Gouden leeuw (lion d'or) van 23 karaat gehalte en 57 1/2 in de marc; hebbende een waarde van 60 groten van de munt van Vlaanderen. Van 16 juni 1454 tot 16 juni 1456 werden 281.894 stukken geslagen. Tekst: PhS DEI GRA DUC BRAB DNS ML.

Tweederde van de Gouden leeuw (le double tiers du lion) van hetzelfde gehalte als vorige munt, geslagen in verhouding van 80 1/4 in de marc. Dit stuk werd in omloop gebracht als hebbende een waarde van 40 groten. Geen enkel eksemplaar ervan werd tot nog toe weergevonden. Mogelijk werd het nooit geslagen daar men alleen het voorschrift d.i. de opdracht tot het slaan kent, en geen cijfers van oplage werden gevonden.

Een derde Gouden leeuw (tiers du lion) — weer van een gehalte van 23 karaat en van 92 1/2 in de marc en van een waarde van 20 groten. Van 16 juni 1454 tot 24 augustus 1455 werden te Mechelen 25.067 stukken geslagen. Tekst PhS DEI GRA DUX BURG DNS MEChL'.

De halve groot — in zilver:

Tekst: PhS :DEI :GRA :DVX :BVRG :Z :BRAB — op de keerzijde: + MONE-TA : NVA : FACT- : MECHL. — Er werden 229.068 stukken uitgegeven te Mechelen van 16 juni 1454 tot 24 augustus 1455.

Een vierde groot of duit — in zilver:

Zelfde tekst als vorig stuk. Er werden 498.180 stukken geslagen van 16 juni 1454 tot 16 juni 1456.

De grote dubbele mijt — in biljoen:

Met zelfde tekst als halve groot — er bestaan een groot aantal variëteiten van dat stuk, hetwelk in 1458 geslagen werd.

De korte of dubbele mijt — in biljoen:

Tekst: PhS :DEI :GRA :DVX :BVRG :Z :BRABAE. — Op de keerzijde: + MONETA :FACTA :MECHELIE — Deze munt werd uitgegeven vanaf 1458 — er zijn tal van variëteiten.

De mijt — in biljoen:

Tekst: PhS :DEI :GRACIA :DVX :BRABA. — Op keerzijde: + MONETA :NOVA :F-MECH. Van dat stuk bestaan exemplaren met variërende legende.

MAXIMILIAAN en PHILIPS DE SCHOONE (1482-94)

Filips de Schone, zoon van Maximiliaan van Oostenrijk en van Maria van Burgondië, was nauwelijks drie jaar en half toen zijn moeder stierf ten gevolge van een val van haar paard.

Daarop herkenden al de provincies Maximiliaan als voogd van zijn zoon. Alleen de Vlamingen twijfelden en wilden de jonge Hertog onder hun voogdij behouden. Ten slotte aanvaardden zij toch, onder zekere voorwaarden, Maximiliaan te herkennen als voogd voor alle provincies der Nederlanden, Brabant inbegrepen.

Men moest verder ervaren, dat het uitvoeren van zijn verplichtingen

veel te wensen overliet. Eén van de feiten, die de Vlamingen meest misnoegden, was het uitgeven van munten door de koning van het Roomse Rijk, waarop deze had nagelaten de naam van zijn zoon te vermelden.

De Bruggelingen en de Gentenaars zetten Maximiliaan drie maanden gevangen op Cranenburg bij Brugge. De koning werd vrij gelaten na gezworen te hebben recht te geven aan de klachten van zijn onderdanen. Hij begaf zich daarop naar Mechelen, waar het hof van de jonge hertog reeds gevestigd was.

De hoofdzetel van de munt werd te Mechelen ingericht bij besluit van de commissie der Aartshertogen, toegestaan te Antwerpen op 20 januari 1485 voor de partikuliere muntmeester Jan Cobbe, meldende... «... dat alle munten dat men tot nu toe heeft behouden en geslagen in onze landen van Brabant, van Gelderen en van Holland zullen vanaf heden geslagen worden in onze stad Mechelen».

Op 12 april 1485 zette zich Hubrecht Bauwens, muntgraveerder, aan het werk. Men sloeg er tot 1486, en wel tot 25 december, en van 2 november 1487 tot 25 december 1489 — de Mechelse munt lag stil van Kerstmis 1485 tot 2 november 1487. Van 3 november 1490 tot 24 juni 1492 sloeg de munt van Mechelen ook munten voor het Hertogdom Gelderen, met de naam van Filips de Schone.

Het zeer aanzienlijk aantal stukken en de verschillende typen uitgegeven door de Aartshertogen, zeggen ons voldoende hoe belangrijk de muntwerkhuizen van Mechelen waren. Ten tijde van de verhuis van de munt in onze stad, behoorde het oud gebouw, dat diende voor het vervaardigen van munten onder Lodewijk van Male en Filips de Stoute, niet meer aan de Staat.

Inderdaad, de «Goedenisboeken van Mechelen» van 18 oktober 1425, laten ons weten, dat de eigenaar genaamd Jan Van Heffene, het gebouw liet bewonen. In 1485 werden de Aartshertogen zodoende verplicht een huis te huren behorende aan Jan Schoofs en dit voor 90 Rijnse gulden 20 stuiver, zoals vermeld in de rekeningen van de muntmeesters Jan en Peter Cobbe: «... Dit is een smalle ganck of straetien nu de Belleganck genaemt, van het huys de Belle daer staende in den ouden Bruel aen de boter merckt comende achter tot tegens het rivierke de Milane; het groot huys eertyds de munte is nu de Eenhoorn genaemt en hoort toe aen den heer Bax in de groote Sonne ...».

Dhr. Reydam's in zijn werk «De namen en de korte geschiedenis der huizen van Mechelen» laat ons een ander muntatelier kennen in de Adeghestraat. «... N° 31 Keulsche Kar 1604, groote afspanning; N° 33, dit huys behoorde in 1750 aen de barones van Spangen, weduwe Albertin Pementel, Ludron de Guevaria.» De Keulsche Kar en de tweede woning N° 33 hebben tot munthuis gediend.

Van 1485 tot 1489 werden hier een ontzaglijk aantal geldspeciën geslagen. Als bewijs een schepenbrief van 15 april 1491, welke

zegt: « ... Claes Schoof heeft gegeven aen Jan Schoof, zijnen broeder, zijn huys met erve, hoven, plaatsen, stallen en grond, dair men geplogten heeft de munte te behouden, gelegen in de Adeghemstraet, tusschen den Kemp en den Lefeleur, en commende van achter met twee poortjes in een straetjen... ». Volgens men leest is het waarschijnlijk, dat men tegelijk munt liet slaan in de gebouwen gelegen in de Adeghemstraat en in de Eenhoorn gelegen in de Oude Bruul, dat de Aartshertogen in huur hielden van Jan en Klaas Schoof.

Er werden te Mechelen in de jaren 1485-1489 tien verschillende stukken geslagen:

1. *De halve gouden nobel*, ook genaamd « Het Schuytken van herwaerts overe » en dragende een arend. Tekst: MO'.RO'. RE. E.PH.IAR'DVC'.AVS.B'C'.BRA.Z.LIM'. Op de keerzijde: een arend en: REFORMATIO.GUERRE.PAX.EST.ANNO.1488. In het midden een grote letter M (Mechelen). Dit stuk werd geslagen volgens voorschrift van 26 oktober 1488 en was van een gehalte van 23 karaat fijn goud en van 72 stuks in één mark van Troyes; in omloop zijnde voor 36 stuivers. Tot 24 december werden 162.627 stuks uitgegeven. Dit stuk is praktisch onvindbaar.
2. *Een penning van zes groot*, in zilver: Op de voorzijde: +MO':ARCHIDVCV:AVST:BC:BR:DNS:ML.; op de keerzijde: +SIT:NOMEN:DOMINI:BENEDICTVM. Van 12 april tot 24 december 1485 werden er 3.456.240 stukken geslagen aan 10 denieren fijn zilveragehalte en van 80 stukken in één mark van Troyes.
3. *Een penning van drie groot*, in zilver: Voorzijde: +MO':ARCHIDVCV:AVST:BC:BR:DNS:ML. Keerzijde: +BENE-DIC:HE-REDITA-TI:TVE. Van 12 april tot 24 december 1485 werden 459.570 stukken geslagen.
4. *Penning van 1 1/2 groot*, in zilver: Voorzijde: +MO'. ARCHIDVCV.AVST.BC.BR.DNS.ML. Keerzijde: +BENE-DIC.AN-IMA.M-EA.DNO. 1.512.919 stukken werden geslagen en in omloop gebracht van 12 april tot 24 december 1485, ze waren van een gehalte van 4 denieren fijn zilver en van 131 stukken in een mark.
5. *De zilveren Royaal*. Voorzijde: °CVSTODIAT.CATOR.OP'M.HVILE.SWSW.1487. Keerzijde: een kroon en: DET.TIBL.ITRIS.V een kroon TVT'. Z.ICEL'. GLORIA. Deze stukken genaamd « sierpenningen » werden in de werkplaatsen van de munt van Antwerpen en Mechelen geslagen van 5 juli 1487 tot 3 juni 1488 ten getaale van 29.357. Zij wa-

ren in omloop voor 16 groot 8 stuiver van 11 denieren 4 greinen gehalte en van 34 stukken in één mark van Troyes. — Het is het eerste grote stuk, welke al de anderen in gewicht en afmeting overtreft.

6. *De dubbele griffoen*, in zilver: Op de voorzijde: een kroon-MO'. ARCT'.RO'.RC.Z.PHI.ARDV'. BV.V. Keerzijde: een arend-SALW.FAC.DNE.PPLM'TW. 1487. Dit stuk werd in omloop gebracht voor 8 groot 4 stuiver van 11 denieren grein en gehalte en van 68 stukken in één mark van Troyes. 616.636 eksemplaren werden tegelijk te Antwerpen en te Mechelen aangemunt van 5 juli 1487 tot 3 juni 1488. Verder heeft Mechelen nog van 7 juni tot 19 november 1488 1.706.018 dubbele griffoenen geslagen.
7. *De enkele griffoen*, in zilver: Voorzijde: een kroon — DENARI.SIMPLEX.NOIAT.GRIFO. Keerzijde: DEV.PL-VS.AMA.QUA.AR-GENTV. Dit stuk werd in omloop gebracht voor 4 1/2 groot 2 1/4 stuiver van 6 denieren gehalte en van 73 1/2 stukken in één mark van Troyes. De muntwerkplaatsen van Antwerpen en Mechelen hebben van 5 juli 1487 tot 3 juni 1488 1.006.675 stukken geslagen en Mechelen alleen van 7 juni tot 19 november 1488 1.211.936 stukken.
8. *Een groot*, in zilver: Voorzijde: +GROSS'.RO.RG.Z.PHI'.AR'.AU'.BG.BR'. Keerzijde: +DEVM.PLVS.AMA.QUAM.ARGENTVM. Antwerpen en Mechelen sloegen van 5 juli 1487 tot 3 juni 1488, 474.050 stuks ter waarde van 2 denieren 6 greinen gehalte en van 131 stukken in één mark van Troyes.
9. *De penning met de twee helmen*, in zilver: Voorzijde: een arend — MONET'. DUCIS.BRABANCIE.Z.LIM'. Keerzijde: AMISSA-BELLO-PAX.RES-TAURET. In het midden het schild van Mechelen. Dit stuk had een waarde van 6 stuivers en werd geslagen aan 9 denieren 16 greinen gehalte en van 66 stukken in één mark van Troyes. Van 21 november 1488 tot 24 december 1489 werden 437.407 stukken te Mechelen geslagen. Er bestaat een variëteit met een groter schild en het woord (verkorting): MONET' nu volledig: MONETA.
10. *De penning met de vier leeuwen*, in zilver: Voorzijde: een kroon — MONETA.DUCIS.BRABANCIE.Z.LIM'. Keerzijde: een kroon — REFORMATIO.GUERRE.PAX.EST.1488. In het midden: het schild van Mechelen. Dit stuk werd geslagen ter waarde van 6 denierengehalte en van 62 stukken in één mark van Troyes. Het stuk was in omloop voor de waarde van 3 stuivers.

LISTE DES MEMBRES — LEDENLIJST

ERRATA

COMITÉ — BESTUUR :

Ajoutez les noms de CLABAU, Valère (page 183).

et de LEVIE, Henry, *place de Bastogne*, KOEKELBERG : CG.

MEMBRES — LEDEN :

Lisez — Lees :

page - blz : 181 : BELLIARD

183 : DAUVILLÉE.

184 : DEENE.

DE GEETER, *Zurenborgstraat*

DEVAUX, Cl., *démission - ontslag.*

DE VILLEFAIGNE, *1, rue Delaizement,*

188 : LUCAS, P., *7, Sentier du Village.*

LUYTEN, Edouard, *Parklaan, 117, EDEGEM-ELSDONCK.*

MAJOR, Alfons, *Jan Mahieustraat, 51.*

MENTENS, E., *Parklaan, 39, WILRIJK.*

190 : PIERLOT, Jean, *41, rue Renkin, ANGLEUR* (nouveau membre).

191 : ROGIER, Émile, *28, rue du Grand Chemin, ROUBAIX* (Nord-France) : (nouveau membre).

SAELENS, Emiel, *Dr. Jacobsstraat, 50, BRUSSEL 7.*

SCHOLLAERT, *Bolwerkstraat, 16, ANTWERPEN* (nieuw lid).

192 : THOMAS, Georges, *20, rue des Belles-Feuilles, PARIS, 16e.*

193 : VAN MEERBEECK, J.-M., *Karel Oomsstraat, 32, ANTWERPEN* : B.

VERLEYE, *201, rue Victor Rauter, BRUXELLES 7.*

194 : VERVLOET, C., *Gouwberg, 7, SCHILDE* (nieuw lid).

VERWIMP, W.,

WUYTS, L., *Bleekhofstraat, 24, ANTWERPEN, EU* vanaf 1800.

AVIS AUX MEMBRES

Les augmentations constantes de l'index, des charges sociales, des salaires et des matières premières mettent notre imprimeur dans l'obligation, et ce, à partir du 1er janvier 1965 de nous facturer notre bulletin à des conditions nettement supérieures.

La Direction de l'*Alliance* a le souci :

1. de ne diminuer en rien la qualité de présentation du bulletin, ni d'en réduire l'importance.
2. de ne pas rendre l'affiliation à notre société trop lourde à certains d'entre nous.

A cet effet, elle voudrait tenter de maintenir le prix de base de l'abonnement à 150 francs, en faisant un pressant appel à la solidarité de ses membres et elle invite ceux d'entre eux qui jouissent d'une situation avantageée, à accepter de prendre bénévolement une contribution plus large dans le coût de revient de leur bulletin numismatique.

A cet effet, elle invite ces membres à souscrire un abonnement de soutien dont le prix est fixé à 200 francs **minimum**.

La direction espère que son appel à la solidarité sera largement suivi, et que la société pourra s'appuyer bientôt sur un nombre imposant de membres protecteurs.

Les membres qui ont déjà payé leur cotisation pour 1965 sur la base de 150 francs et qui veulent bien répondre à l'appel de la direction, peuvent verser la somme complémentaire aux services qui ont accepté leur cotisation. (Présidents - chefs de section, ou secrétaires trésoriers de ces sections) ou directement au compte Ch. Postal n° 196 de la Banque de Ste-Mariaburg à Ste Mariaburg (Prov. d'Anvers) avec la mention « Pour compte de l'Alliance numismatique européenne « Solidarité ».

Pour les membres français ou autres : au Président, Monsieur Willy Hersens, 2 Rue Gounod C 8 Anvers, N° du cpte ch. 12.5878, ou par mandat poste international à la même adresse.

Un grand merci d'avance.

La Direction.

BERICHT AAN DE LEDEN

De voortdurende stijging van de index, de sociale verplichtingen, lonen en grondstoffen verplichten onze drukker, vanaf 1 januari 1965, ons tijdschrift hoger aan te rekenen dan voorheen.

Het bestuur van ons Genootschap is niet van plan :

1. De hoedanigheid, het uitzicht of het aantal bladzijden te wijzigen van ons tijdschrift.
2. Het aansluitingsgeld voor enkelen onder ons te verzwaren.

Het houdt er aan de basisprijs van het abonnement-lidmaatschap te behouden op 150 fr.

Het ziet zich evenwel verplicht een dringende oproep te doen aan alle leden die een meer begunstigde plaats bekleden, spontaan de gewone bijdrage te verhogen, ten einde het tijdschrift te behouden zoals het is.

Het Bestuur stelt daarom voor, dat leden die het kunnen van nu af een steunabonnement zouden inschrijven van **minstens** 200 fr. Het durft rekenen op een ruim gebaar van solidariteit, zodat ons Genootschap weldra op de hulp van vele beschermende leden mag rekenen.

De leden welke al voor 1965 betaalden en aan de bovenstaande oproep willen beantwoorden, hoeven slechts de bijkomende som over te maken aan de plaatselijke voorzitter of aan de secretaris-penningmeester. Ofwel kunnen zij storten op postchek N° 196 :

Bank van Mariaburg te Sint-Mariaburg, met vermelding op de strook : Rekening van het Genootschap voor Munt- en Penningkunde — Solidariteitsfonds.

Onze franse en andere buitenlandse leden kunnen storten op Postchek N° 12.58.78 van de Heer W. Herssens, 2 Gounodstraat CS, Antwerpen., ofwel per Internationaal postmandaat.

Het Bestuur dankt bij voorbat oprecht hartelijk.

Het Bestuur.

NOUVELLES DES SECTIONS

BRUXELLES : Réunion mensuelle du 3 décembre 1964.

Assistance particulièrement nombreuse. Six nouveaux membres se sont affiliés à notre Section.

Le PRÉSIDENT expose les raisons qui justifient, aux yeux du comité, la simplification de la désignation de notre section qui, avec l'approbation de l'assemblée, s'intitulera désormais : « Les numismates de Bruxelles ».

A titre d'expérience le bulletin sera, dès décembre, imprimé en offset, sans majoration de cotisation. Les premiers feuillets du catalogue de monnaies françaises, de M. De Mey, seront jointes.

La tombola permet notamment d'attribuer deux dons de MM. Buelens et Saelens.

Le programme de la séance prévoyait une causerie de M. De Mey sur l'atelier de Bruxelles.

L'ordre du jour n'a cependant pas pu être épuisé, et la causerie a donc été remise à une séance ultérieure. Le 7 janvier, diverses brochures et catalogues seront offerts aux enchères.

Le produit de cette vente doit permettre notamment d'enrichir la bibliothèque de la section d'ouvrages de documentation générale. Un effort doit être fait en ce sens. Durant le mois de novembre, d'importantes acquisitions ont déjà été faites :

C. ROBERT, *Numismatique de Cambrai.*

Raymond SERRURE : *Dictionnaire géographique de l'Histoire Monétaire belge.*

Souvenirs numismatiques du cinquantième Anniversaire de l'Indépendance de la Belgique, publiés sous les auspices de la Société royale de numismatique.

Howard D. GIBBS : *Odd and Curious Money of the World.*

F. G. DUFFIELD : *A trial list of the Countermarked Modern Coins of the World.*

A. E. KELPSH : *Rubles of Peter the Great and his Successors.*

O. P. EKLUND : *Copper Coins of France.*

O. P. EKLUND : *The Copper Coinage of the Papal States.*

O. P. EKLUND : *Copper Coins of German States.*

O. P. EKLUND : *German War Tokens - Notgeld.* Répertoire de plus de 2124 monnaies de nécessité émises de 1915 à 1923.

T. E. MIONNET : *Description de Médailles Antiques, Grecques et Romaines*, 1er volume seconde édition.

POEY D'AVANT : *Monnaies féodales de France*, trois importants volumes qui représentent l'ouvrage de base en la matière.

• Outre la vente de brochures et catalogues, il sera également procédé, le 7 janvier, à des échanges organisés.

Service F. D. C. : Pour la toute première séance où ce service fonctionnait, les pièces suivantes ont déjà pu être réparties :

Japon 1000 et 100 yens (Jeux Olympiques)

Finlande : 1 markka 1964 (100e anniv. de la Monnaie).

Mexique : série courante 1964 complète (lots limités) ; outre des doubles gros de Philippe le Bon provenant d'une trouvaille.

Les inscriptions pour les pièces annoncées au Bulletin de novembre sont clôturées.

La remise des pièces aura désormais lieu en fin de séance, afin de ne pas empiéter sur les activités habituelles.

RUILBEURS — BOURSE AUX ÉCHANGES

Het bestuur van de Afdeling BRUGGE, heeft besloten een internationale ruilbeurs te houden. Deze ruilbeurs zal plaats hebben op **zondag 14 februari 1965**, in het hotel « WELLINGTON » gelegen op 't Zand te BRUGGE (op ongeveer 350 meter van het station).

De beurs zal geopend worden te 10 uur en eindigen om 17 uur.

Tijdens deze manifestatie zal een tombola gehouden worden. Mooie prijzen zullen te verloten zijn, o.a. een « Zilveren Leeuw » (Lion d'argent) 1790 in FDC-staat, alsmede nog vele andere munten.

Er wordt **geen vast recht** gevraagd per tafel voor tentoonstellingen.

Terplaats is er gelegenheid om het middagmaal te nemen.

Voor alle inlichtingen : Taelman Juliaan, Molenstraat, 52, St.

Kruis (Brugge) Tel. : 384.35

Le comité de la section de BRUGES organise une bourse aux échanges le **dimanche 14 février 1965** en la salle de l'hôtel « WELLINGTON » situé au lieu dit « 't Zand » (à environ 350 mètres de la gare). La réunion se tiendra de 10 h. à 17 h.

Pendant la manifestation une tombola pourvue de magnifiques prix (tel un lion d'argent 1790) sera tirée.

Aucune location ne sera demandée pour les tables et il y a possibilité de se restaurer sur place.

Pour tous les renseignements complémentaires : Taelman Juliaan, Molenstraat 52, BRUGES St^e Croix, Tel. : 384.35.

Van 21 november tot 26 december 1489 werden 211.308 stukken te Mechelen geslagen.

De voorschriften vermelden nog bijloen of zgn. zwarte munt (pasmunt); maar tot nog toe werd daar geen spoor van weergevonden.

Van de tien voornelde stukken kan men tal van varianten aantreffen.

Met Maximiliaan en Filips de Schone eindigt deze belangwekkende muntenreeks van de Mechelse munt.

(t vervolgt.)

FRAPPE DES MONNAIES LUXEMBOURGEOISES A L'EFFIGIE DU GRAND-DUC JEAN

Il a été frappé à la Monnaie de Bruxelles pour le compte de la caisse d'Épargne de l'État du Grand-Duché de Luxembourg à l'occasion de l'avènement du Grand Duc Jean :

1) 25.050 monnaies-médailles en or à l'effigie du Grand Duc Jean portant au revers une couronne royale luxembourgeoise et la date XII-XI-MCMLXIV. Ces pièces ont les caractéristiques techniques des monnaies d'or de 20 F de l'ancienne Union Latine, soit 900 $\frac{0}{100}$, 6,4516 g, 21 mm et tranche cannelée ;

2) 350 séries d'essais monétaires en or, argent et cupro-nickel de cette pièce ont été frappées également ainsi que 25 essais monétaires en similor ;

3) 50.000 pièces d'argent d'une valeur nominale de 100 F au même avers et portant au revers les armoiries du Grand Duc, le millésime 1964 et la valeur.

Ces pièces ont les caractéristiques techniques de la monnaie belge de 100 F, soit 835 $\frac{0}{100}$, 18 g, 33 mm et tranche cannelée ;

4) 200 séries d'essais monétaires en or, argent et cupro-nickel de cette dernière pièce ont été frappées également ainsi que 25 essais monétaires en similor.

Le commissaire des monnaies
R. VOGELER.

DE BRUSSELSE GOUDEN SOUVEREIN VAN ALBRECHT EN ISABELLA (1598-1621).

In een veilingscatalogus van Gerhard Hirsch⁽¹⁾ vinden wij op n° 351, de afbeelding van een gouden souverain, geslagen te Brussel en gemaakt voor rekening van de aartshertogen Albrecht en Isa-

(1) Gerhard Hirsch, veiling van 6 oktober 1953.

bella (1598-1621). Naast de gedeeltelijke beschrijving van dit stuk (blz. 16, n° 351), staat eveneens vermeld dat dit het tweede gekende exemplaar is. Dat dergelijke stukken uiterst zeldzaam zijn is onbetwistbaar waar, doch bij nader onderzoek vonden wij thans vier exemplaren van deze muntsoort, die dan ook van totaal andere stempel zijn.

De algemene type- en legendebeschrijving van de gouden souverein van Brussel wordt gegeven onder n° 305-3 in het werk van de heren H. Enno van Gelder en Marcel Hoc⁽²⁾. Zij luidt als volgt:

Voorz.: Borstbeelden, ten halve lijve, van de aartshertogen naar rechts gericht; Albrecht houdt een zwaard in de hand, Isabella een scepter.

ALBERTVS . ET . ELISABET . DEI . GRAT .

Keerz.: Gekroond wapenschild van de aartshertogen, omgeven door het halssnoer van het Gulden Vlies.

ARCHID . AVST . DVCES . BVRG . ET . BRA(B) . engelenkopje.

Voegen we hier volledigheidshalve aan toe dat er op beide zijden geen binnencirkels zijn en dat op de voorzijde het bovenste gedeelte van het zwaard zich tussen de letters A en T van het woord GRAT bevindt.

Ziehier thans de beschrijving van de vier tot nog toe gekende gouden souvereinen die in het Brussels munthof vervaardigd werden.

Het eerste stuk dat we gaan aanhalen is het exemplaar dat in de verzameling van het Koninklijk Penningkabinet van Den Haag aanwezig is. Deze souverein staat tevens beschreven in het werk van Alphonse De Witte⁽³⁾ onder het nr 940, en heeft volgende omschriften:

Voorz.: ALBERTVS . ET . ELISABET . DEI . GRAT .

Keerz.: ARCHID . AVST . DVCES . BVRG . ET . BRA : engelenkopje.

Merken we thans op dat deze beschrijving foutief is en helemaal niet strookt met de afbeelding van dit stuk op plaat LXI, daar er op de tekening en op het stuk slechts één punt staat tussen het woordje BRA en het muntteken.

Als tweede gekende stuk komt dan het exemplaar dat afgebeeld staat in hoger vermelde veilingcatalogus. Een eerste variëteit is het voorkomen van een binnencirkel op voor- en keerzijde. De omschriften zijn als volgt:

(2) H. ENNO VAN GELDER et MARCEL HOC, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713*, Amsterdam, 1960.

(3) ALPHONSE DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire romain*, tome III, Anvers, 1899.

Voorz.: . ALBERTVS . ET . ELISABET . DEI . GRAT .

Kz.: . ARCHID . AVST . DVCES . BVRG . ET . BRAB engelenkopje.

Voor een afbeelding van het derde te vermelden exemplaar, moeten we het werk van Aloïss Heiss⁽⁴⁾ ter hand nemen. Het stuk dat ons aanbelangt vinden we terug op plaat 186, n° 4. Op dit stuk heeft alleen de voorzijde een binnencirkel. Het bovenste gedeelte van het zwaard bevindt zich thans na het woord GRAT, en op de keerzijde zien we dat het halssnoer van het Gulden Vlies amper zes vuurstenen bevat, daar waar op de andere exemplaren dit aantal acht bedraagt. De legenden zijn de volgende:

Voorz.: ALBERTVS . ET . ELISABET . DEI . GRAT

Keerz.: engelenkopje ARCHID . AVST . DVCES . BVRG . ET BRAB.

Merken wij eveneens op dat het muntteken niet identiek is als dit op de andere gekende stukken. Dit hier is helemaal rond van vorm terwijl er noch een kruisje noch haarlokken te bespeuren vallen. Deze verschillen kunnen evenwel aan een onnauwkeurigheid van de tekenaar te wijten zijn.

Het vierde en laatste gekende stuk is de souverein uit de verzameling van de Prins de Ligne. Dit exemplaar staat beschreven onder n° 741 in het werk van C. A. Serrure⁽⁵⁾. Jammer genoeg bestaat hiervan geen tekening, doch de beschrijving toont ons dat deze souverein eveneens van een andere stempel afkomstig is. Als omschriften treffen we aan:

Voorz.: ALBERTVS . ET . ELISABET . DEI . GRATIA

Keerz.: engelenkopje ARCHID . AVST . DVCES . BVRG . ET BRAB

De auteur vermeldt verder nog dat dit exemplaar afkomstig is van de verzameling van de prinsen Spinola. Hij voegt er tevens aan toe dat dit een uniek stuk is en beschouwt deze munt als een proefslag.

Tot zover dus de tot op heden gekende souvereinen, geslagen te Brussel voor rekening van de aartshertogen.

Van 29 mei 1612 tot 13 maart 1617 en vervolgens vanaf 21 juni 1616 tot 14 juni 1617 er respectievelijk 1.632 en 998 gouden souvereinen geslagen werden?

Gezien deze stukken zeer goed overeen komen, wat betreft gehalte en gewicht, met de Engelse gouden souvereinen, uitgegeven door

(4) ALOÏSS HEISS, *Descripcion general de las monedas hispano-cristianas desde la invasion de los Arabes*, tomo III, Madrid, 1869.

(5) C.-A. SERRURE, *Notice sur le cabinet monétaire de S. A. le Prince de Ligne*, 2e édition, Gand, 1880.

Henri VIII en Elisabeth, is het best mogelijk dat zij in zekere zin dienst gedaan hebben als internationale handelsmunt, en aldus in het buitenland verspreid geweest zijn. De opmerking van C.-A. Scrrure dat de gouden soeverein een proefslag zou geweest zijn, wordt weerlegd door het feit dat, volgens de rekeningen van de Muntmeesters, de soevereinen wel degelijk als « munt » geslagen werden alvorens men ze in omloop bracht.

André VAN KEVMEULEN.

LES MONNAIES DE L'ÎLE DE GUERNESEY

La plupart des numismates possèdent au moins quelques monnaies de ce territoire britannique situé au large des côtes de la France. Cette île possède un statut particulier qui lui permet d'avoir sa monnaie propre, en l'occurrence le double qui équivaut à un huitième de penny anglais. Ce nom de double vient de la pièce frappée en France jusqu'à la moitié du XVIIe siècle : le double tournois. Pendant la dernière guerre, ce fut, avec les autres îles anglo-normandes le seul territoire du Royaume-Uni à être occupé par les armées hitlériennes.

Pendant ces années d'occupation, les timbres postes locaux ont fait fonction de numéraire car les Allemands saisissaient toutes les pièces de cuivre en circulation et aucune autre monnaie n'avait été prévue. En temps normal, le numéraire métallique de l'île se compose de pièces de 1 à 8 doubles et depuis 1956 de pièces de 3 pences. Nous donnons ci-après un tableau des frappes pour Guernesey.

Année	Dénomination	Frappe	Année	Dénomination	Frappe
1830	1 Double	1.648.640	1906	2 Doubles	17.820
	4 Doubles	655.200		4 Doubles	52.266
1834	8 Doubles	221.760	1908	2 Doubles	17.780
1858	2 Doubles	56.128		4 Doubles	25.760
	4 Doubles	114.060	1910	4 Doubles	52.267
	8 Doubles	111.469		8 Doubles	91.467
1864	4 Doubles	212.976	1911	1 Double	134.400
	8 Doubles	284.736		2 Doubles	28.509
1868	1 Double	64.368		4 Doubles	52.267
	2 Doubles	35.136		8 Doubles	78.400
	4 Doubles	57.696	1914	1 Double	44.800
	8 Doubles	54.720		2 Doubles	28.509
1875	2 Doubles	45.216		4 Doubles	209.067
	4 Doubles	69.216		8 Doubles	156.800
	8 Doubles	73.248	1917	2 Doubles	14.524
1885	1 Double	76.800	1918	2 Doubles	57.018
	2 Doubles	76.800		4 Doubles	156.800

	4 Doubles	69.696		8 Doubles	156.800
	8 Doubles	69.696	1920	2 Doubles	57.018
1889	1 Double	112.016		4 Doubles	156.800
	2 Doubles	35.616		8 Doubles	156.800
	4 Doubles	103.744	1929	1 Double	79.100
	8 Doubles	215.620		2 Doubles	79.100
1893	1 Double	56.016	1933	1 Double	96.000
	4 Doubles	52.224	1934	8 Doubles	123.600
	8 Doubles	117.600	1938	1 Double	96.000
1899	1 Double	56.000		8 Doubles	120.000
	2 Doubles	35.636	1945	4 Doubles	96.000
1902	1 Double	84.000		8 Doubles	192.000
	2 Doubles	17.818	1947	8 Doubles	240.000
	4 Doubles	104.534	1949	4 Doubles	19.200
	8 Doubles	235.200		8 Doubles	230.400
1903	1 Double	112.000	1956	4 Doubles	240.000
	2 Doubles	17.818		8 Doubles	480.000
	4 Doubles	52.267		3 Pence	480.000
	8 Doubles	117.600	1959	8 Doubles	480.000
				3 Pence	480.000

Watermael

Jean DE MEY.

* * *

COIN DES CHERCHEURS

Le notaire Hubert FRÈRE, 15, rue F. Nicolay, Seraing, rédige un manuel sur la numismatique liégeoise. Il vous prie de bien vouloir lui renseigner tous les éléments que vous jugerez intéressants et qui se rapportent au sujet traité.

NOUVELLES DU MONDE NUMISMATIQUE

ARGENTINE

Ce pays vient d'émettre à l'occasion du cent cinquantième anniversaire de la frappe de la première monnaie nationale une pièce de 25 pesos qui se présente comme suit :

r/ Au centre, reproduction du revers de la pièce de 8 réaux 1813 (format réduit) autour : PRIMERA MONEDA DE LA PATRIA.

R/ Au centre reproduction réduite du droit de la pièce de 8 réaux 1813, accostée de deux fois le chiffre 25, autour
REPUBLICA ARGENTINA - VENTICINCO PESOS

Forme dodécagonale. Acier nickelé. Poids 6 g. Diamètre 25,5 mm.

INDES OCCIDENTALES (West Indies)

La future Fédération des Caraïbes occidentales composée des îles Antigua, Barbades, Dominica, Montserrat, Sainte-Lucie, Saint-Kitts et Saint-Vincent vient de décider la mise sur pied d'une nouvelle unité monétaire destinée à remplacer le dollar des Indes occidentales (British Caribbean).

Cette nouvelle unité s'appellera Dollar et vaudra 4 s. '2 d. britanniques (valeur identique au dollar qu'elle est destinée à remplacer).

GAMBIE

Pour le moment cette minuscule contrée est la seule encore où circule le numéraire Ouest-Africain (British West Africa). En effet le Ghana et la Nigéria ont leur propre système monétaire et la Sierra-Leone s'apprête à faire de même. De ce fait il est fortement question à Londres de faire frapper des monnaies propres à cette région. Toutefois aucune décision n'a déjà été prise à ce sujet.

BOLIVIE

La « Thomas de la Rue, Limited, London » vient d'imprimer pour le compte du gouvernement bolivien une coupure de 100 Pesos Bolivianos (loi du 13 juillet 1962) qui sera émise encore cette année ; ce billet se présente comme suit :

Couleurs dominantes : rouge et vert clair.

D/ Armes de l'État à gauche et portrait de Simon Bolivar à droite.

R/ Scène de la déclaration de l'indépendance de la Bolivie.

Il existerait également des nouvelles coupures de 1, 5, 10, 50 Pesos Bolivianos. Cette nouvelle unité monétaire (1 Peso B = 1.000 Bolivianos) vient donc en vigueur plus tôt qu'annoncé précédemment. Les anciennes coupures seront échangées jusqu'à la fin de cette année.

RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE ALLEMANDE

De nouvelles coupures de 5, 10, 20, 50 et 100 marks qui remplaceront les anciens billets, retirés progressivement de la circulation, ont été émises par la Deutsche Notenbank. Les nouveaux billets, de format inférieur aux précédents, portent l'emblème de la R.D.A. et sont à l'effigie d'Alexander von Humboldt, Goethe, Schiller, Friedrich Engels et Karl Marx. Simultanément, la dénomination de l'unité monétaire de la R.D.A. a été modifiée. L'ancien DM (Deutsche Mark) devient désormais le « Mark der Deutschen Notenbank » (en abrégé MDN).

CHILI

2 Centesimos 1964 : aluminium-bronze, diamètre 20 mm.

D/ Condor en vol à g.

REPUBLICA DE CHILE.

R/ Valeur (2) date et marque de l'atelier de Santiago ; au dessus E° (pour escudo).

Tranche lisse.

GRÈCE

30 Drachmes 1964 : argent, module 32 mm.

D/ Bustes accolés à g.

En grec : CONSTANTIN ET ANNE-MARIE- ROYAUME DES HELLÈNES.

R/ Aigle bicéphale surmontée d'une couronne accostée par la date ; en bas, en accostement, la valeur (30 - Δθ).

Tranche : en grec, MA FORCE EST L'AMOUR DU PEUPLE.

(*) Cette pièce a été frappée à la Monnaie de Berne ; elle commémore le récent mariage royal en Grèce.

INDES

3 Paisa 1964 : aluminium, flan hexagonal.

D/ Pilier d'Asoka.

R/ Légende et valeur.

INDONÉSIE

Frappe spéciale pour l'Irian (Ex Nouvelle-Guinée hollandaise) :

5 Sen 1962 : aluminium, module 21 mm.

D/ Buste coiffé d'une toque à g.

SUKARNO PRESIDENT REPUBLIK INDONESIA

R/ Valeur dans une couronne de lauriers ; date en dessous.

Tranche lisse.

10 Sen 1962 : aluminium.

Sauf valeur, comme la pièce précédente.

25 Sen 1962 : aluminium.

Sauf valeur, D/ et R/ comme la pièce précédente.

Tranche cordonnée.

(*) Ces trois pièces sont du même type que celle des îles RIAU.

ISRAËL

50 Livres 1964 : or, diamètre 27 mm.

D/ Emblème national en plein champ.

En hébreu : ISRAËL et 1964, CINQUANTES LIROT D'ISRAËL puis ISRAËL en anglais et en arabe et la date hébraïque 5725.

R/ Dessin copié d'une monnaie Hesmonéenne, en dessous en hébreu, DIXIÈME ANNIVERSAIRE DE LA BANQUE D'ISRAËL (en 4 lignes).

Tranche cordonnée.

Frappées à la Monnaie de Berne en 500 exemplaires « sélectionnés » (Proof) et 5.500 types courants.

JAMAÏQUE

1/2 Penny 1964 : nickel-bronze, diamètre 23 mm.

D/ Tête couronnée de la reine à d. QUEEN ELIZABETH THE SECOND.

R/ Nouvelles armes des Indes Occidentales, au dessus : JAMAICA ; en dessous : valeur et date.

Tranche lisse.

1 Penny 1964 : nickel-bronze.

D/ et R/ comme la pièce précédente.

MALAWI

Ce nouvel État prévoit pour 1965 de monnaies de 6 pence, 1, 2 et 2½ Shillings.

Les dénominations inférieures (3, 1 et 1/2 d) frappées pour la fédération de Rhodésie et du Nyassaland resteront provisoirement en circulation.